

Doporučená literatura

- Duběda, Tomáš. 2005. *Jazyky a jejich zvuky*. Karolinum.
- Ashy, Michael – Maidment, John. 2015. *Úvod do obecné fonetiky*. Karolinum.
- Zsiga, Elizabeth C. 2020. *The Phonology/Phonetics Interface*. Edinburgh University Press.

Témata

- Řeč jako předmět výzkumu
- Fonetická transkripce
- Vztah fonetiky a fonologie
- Základní jednotky a principy fonologie
- Foném, alofon, hláska, segment
- Distinktivní rysy
- Neutralizace
- (Fonotaktika)
- Prozodie
- Fonologická typologie

Otázky, které si lidé kladli (a kladou) v souvislosti s lidskou řečí

Ot1: Geneze zvukové komunikace

- Jak vznikla řeč?
- Proč řeč používají lidé, ale nikoliv jiné živočišné druhy?
- Jaký je vztah mezi lidskou řečí a zvířecími zvuky?
- Je možná zvuková komunikace mezi různými biologickými druhy?
- Jak a čím se mluvená slova od sebe navzájem odlišují?

Ot2: Změna a vývoj řeči

- Jak je možné, že existuje tolik zvukově odlišných jazyků?
- Jak je možné, že se výslovnost stejného slova liší z generace na generaci nebo dokonce u stejného mluvčího za jiných okolností?

Ot3: Podstata řeči

- Jaká je fyzikální podstata řeči?
- Jak je tvořena?
- Jak je vnímána?

Ot4: Řeč a mozek/mysl

- Jak je řeč zaznamenána v mozku?
- Jak lidská mysl řeč zpracovává a tvoří?

Ot5: Osvojení řeči

- Jak se naučíme vyslovovat svůj mateřský jazyk?
- Jak se naučíme vyslovovat další, nemateřské jazyky?

Ot6: Přenos řeči

- Jak je možné, že jsme schopni efektivně komunikovat pomocí řeči v nepříznivých podmínkách jako např. na velkou vzdálenost nebo ve velkém hluku?
- Jak je možné efektivně „zamrazit“ pomíjivou řeč tak, abychom mohli později mluvená sdělení znovu reprodukovat?

Ot7: Defekty produkce a percepce řeči

- Jak lze zlepšit různé defekty v řečové komunikaci (např. rozštěpené patro, šišlání, hluchota)?

Ot8: Vztah zvuku a významu

- Jakým způsobem je význam slov spojován se zvuky jazyka?

Ot9: Vztah zvuku a mimojazykových skutečností

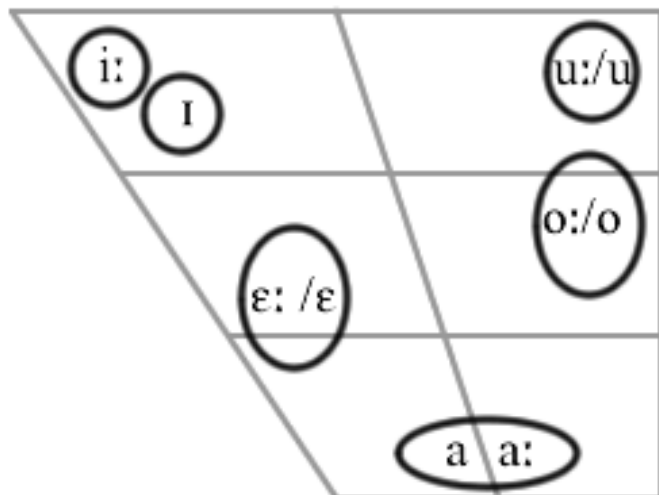
- Jakým způsobem je řeč závislá na fyziologických vlastnostech člověka a na enviromentálních a sociálních faktorech?

Konsonanty češtiny

		Místo tvoření (= cíl pohybu aktivního artikulačního orgánu)																	
Způsob tvoření			p	b			t	d			c	ʃ	k	g	ʔ		Akustické/auditivní hledisko		
				m		ɱ		n				ɲ		ŋ					
							ts	dz	tʃ	dʒ									
					f	v	s	z	ʃ	ʒ			x	y		ɦ			
									ř	ɾ									
								r											
												j							
Znělost (+ znělé, – neznělé)																			
		Aktivní artikulační orgán nebo jeho část																	

Konsonanty češtiny

		Místo tvoření (= cíl pohybu aktivního artikulačního orgánu)															Akustické/auditivní hledisko	
		labiální				alveolární				palatální		velární		laryngální				
		bilabiální		labiodent.		prealveol.		postalveol.										
Způsob tvoření	okluzivy	orální	p	b			t	d			c	ɟ	k	g	ʔ		explozivy	
		nazální		m		ɱ		n				ɲ		ŋ			sonory	
	semiokluzivy						ts	dz	tʃ	dʒ							afrikáty	
	konstruktivy (frikativy)				f	v	s	z	ʃ	ʒ			x	ɣ		ħ	frikativy	
	vibranty	frikativní							ʀ	r								sonory
								r										
	aproximanty	centrální	⊗	⊗	⊗	⊗						j			⊗	⊗		
laterální		⊗	⊗	⊗	⊗		l							⊗	⊗			
Znělost (+ znělé, – neznělé)		-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+			
		labium (dolní ret)				apex (hrot)				dorzum (hřbet)				glottis (hlasivky)				
		lingva (jazyk)																
Aktivní artikulační orgán nebo jeho část																		

CONSONANTS (PULMONIC)

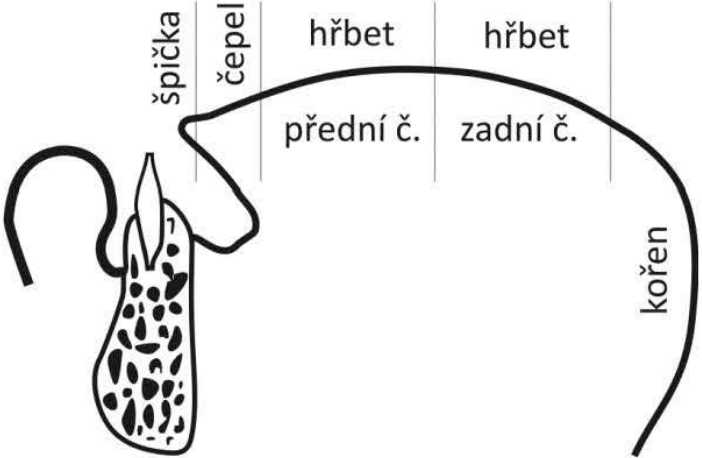
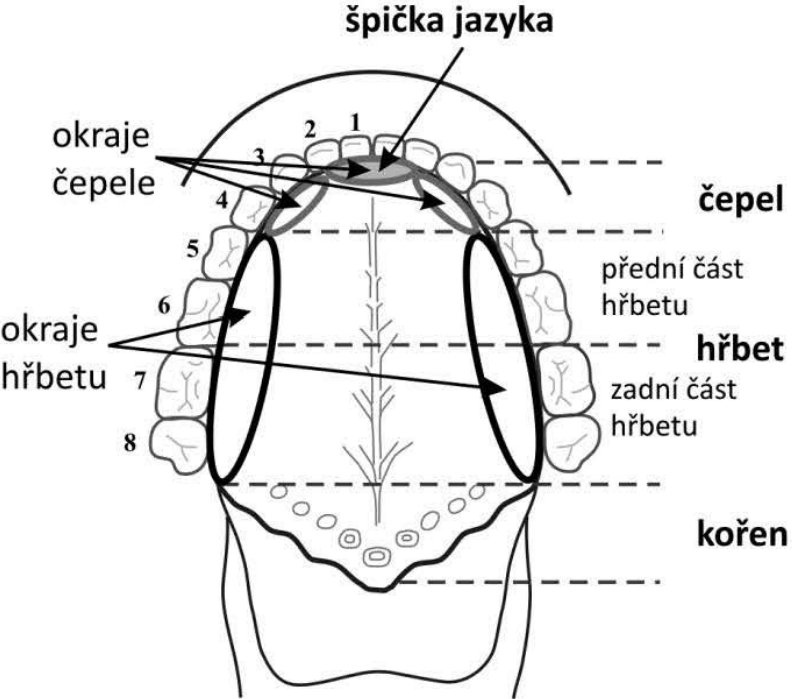
	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			r					ʀ		
Tap or Flap		ⱱ		ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Symbols to the right in a cell are voiced, to the left are voiceless. Shaded areas denote articulations judged impossible.

	Bilabial	Labiodental	Dentolabial	Linguolabial	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Alveolo-palatal	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal/Epiglottal	Glottal
Plosive	p ^h p b	p̣ ḅ	p̥ b̥	ṭ ḍ	t ^h ṭ ḍ	t ^h t d	t ^h ṭ ḍ	t ^h ṭ ḍ	t̪ t̪ d̪	c ^h c ɟ	k ^h k g	q ^h q ɢ	ʔ	ʔ
Nasal	m̥ m	ṃ ṃ	m̥ m̥	ṇ ṇ	ṇ ṇ	ṇ n	ṇ ṇ	ṇ ṇ	n̪ n̪	ɲ n̟	ŋ ŋ	ɴ ɴ		
Trill	ʙ ʙ			ɾ ɾ	ɾ̣ ɾ̣	ɽ ɽ	ɽ̣ ɽ̣					ʀ ʀ	ħ ʕ	
Tap or Flap	ɸ	ɸ				ɾ ɾ ɽ ɽ		ɽ̣ ɽ̣				ɽ̣	ʕ̣	
Fricative	ɸ β	f v	f̥ v̥	θ ð	ṣ ẓ θ ð	s z	ṣ ẓ ʃ ʒ	ṣ ẓ	ç ʒ	ç j ɧ	x ɣ ɸ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ	ɬ̣ ɮ̣	ɬ ɮ	ɬ̣ ɮ̣							
Approximant	β̣ ɹ ɥ w	ʋ		ɹ̣	ɹ̣	ɹ ɹ	ɹ̣ ɹ̣	ɹ̣ ɹ̣		j̣ j ɥ	ɹ̣ ɹ ɥ w	ʁ̣	ʕ̣	
Lateral approximant				ḷ	ḷ	l	ḷ	ḷ		ʎ	ʎ			
Affricate	pɸ bβ	p̣f ḅv	p̥f̥ b̥v̥	t̪θ d̪ð	t̪ṣ d̪ẓ t̪θ d̪ð	ts dz	t̪ṣ d̪ẓ tʃ dʒ	t̪ṣ d̪ẓ	t̪ç d̪ʒ	cç ɟj	kx gɣ	qχ ɢʁ	ʔh ʔʕ	
Lateral affricate						tɬ dɮ								
Implosive	ɓ ɓ					ɗ ɗ		ɗ ɗ		f̣ f̣	ɠ ɠ	ɢ ɢ		
Ejective	pʰ	fʰ			θʰ t̪θʰ	tʰ sʰ rʰ tsʰ tʰ	ʃʰ tʃʰ	t̪ʰ s̪ʰ t̪s̪ʰ	t̪çʰ	cʰ çʰ cçʰ	kʰ xʰ kxʰ	qʰ χʰ qχʰ		
Click	ǀ				ǀ	ǀ ǁ				ǀ				

Table 2.1. Terminology summarizing the place of articulatory gestures

"PLACE OF ARTICULATION"	ARTICULATORY TARGET REGION	MOVING ARTICULATOR	SYMBOL EXAMPLES
1. Bilabial	Labial	Lower lip	p b m
2. Labiodental	Dental	Lower lip	ɸ ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
3. Linguo-labial	Labial	Tongue blade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
4. Interdental	Dental	Tongue blade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
5. Apical dental	Dental	Tongue tip	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
6. (Laminal) denti-alveolar	Dental and alveolar	Tongue blade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
7. Apical alveolar	Alveolar	Tongue tip	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
8. Laminal alveolar	Alveolar	Tongue blade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
9. Apical retroflex	Post-alveolar	Tongue tip	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
10. (Laminal) palato-alveolar	Post-alveolar	Tongue blade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
11. Sub-apical (retroflex)	Palatal	Tongue underblade	ɸ̣ ɸ̥ ɸ̧
12. Palatal	Palatal	Front of tongue	c ɸ̣ ɸ̥
13. Velar	Velar	Back of tongue	k ɸ̣ ɸ̥
14. Uvular	Uvular	Back of tongue	q ɸ̣ ɸ̥
15. Pharyngeal	Pharyngeal	Root of tongue	ħ ɸ̣
16. Epiglottal	Epiglottal	Epiglottis	ʕ ɸ̣ ɸ̥
17. Glottal	Glottal	Vocal folds	ʔ

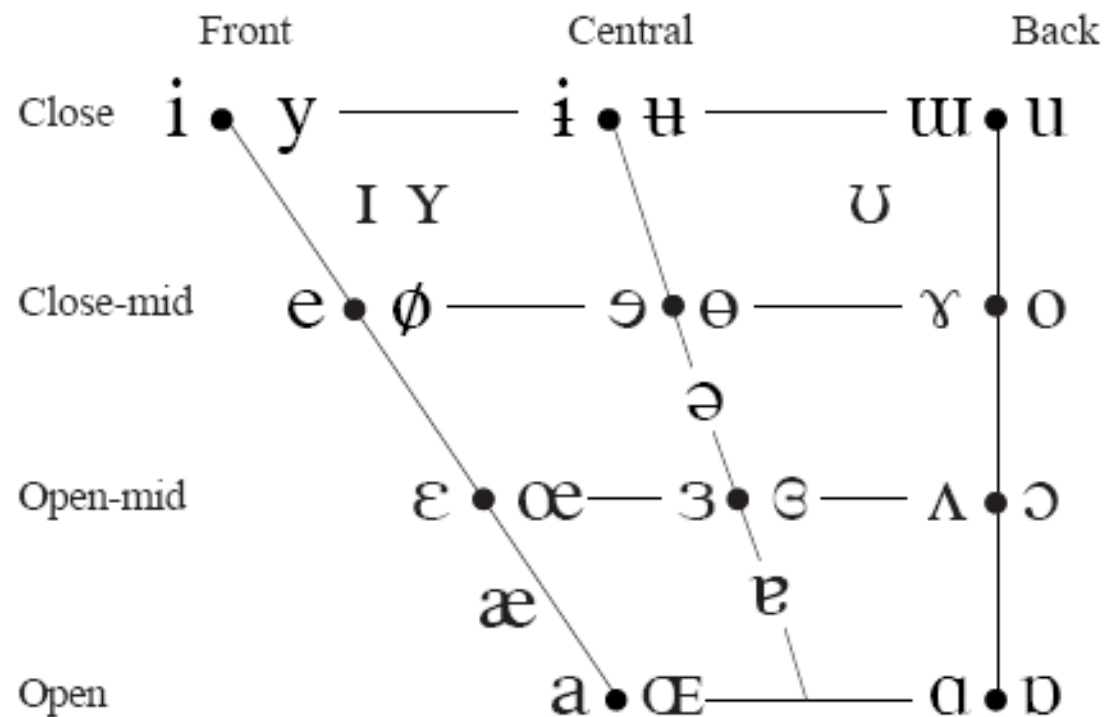

DIACRITICS Diacritics may be placed above a symbol with a descender, e.g. $\underset{\circ}{\underset{\circ}{\text{ŋ}}}$

\circ	Voiceless	$\underset{\circ}{\text{n}} \quad \underset{\circ}{\text{d}}$..	Breathy voiced	$\underset{\cdot\cdot}{\text{b}} \quad \underset{\cdot\cdot}{\text{a}}$	$\underset{\square}{\text{t}} \quad \underset{\square}{\text{d}}$	Dental
\checkmark	Voiced	$\underset{\checkmark}{\text{s}} \quad \underset{\checkmark}{\text{t}}$	\sim	Creaky voiced	$\underset{\sim}{\text{b}} \quad \underset{\sim}{\text{a}}$	$\underset{\sqcup}{\text{t}} \quad \underset{\sqcup}{\text{d}}$	Apical
h	Aspirated	$\text{t}^{\text{h}} \quad \text{d}^{\text{h}}$	\sim	Linguolabial	$\underset{\sim}{\text{t}} \quad \underset{\sim}{\text{d}}$	$\underset{\square}{\text{t}} \quad \underset{\square}{\text{d}}$	Laminal
ɔ	More rounded	$\underset{\text{ɔ}}{\text{ɔ}}$	w	Labialized	$\text{t}^{\text{w}} \quad \text{d}^{\text{w}}$	$\underset{\sim}{\text{e}}$	Nasalized
ç	Less rounded	$\underset{\text{ç}}{\text{ç}}$	j	Palatalized	$\text{t}^{\text{j}} \quad \text{d}^{\text{j}}$	d^{n}	Nasal release
+	Advanced	$\underset{\text{+}}{\text{u}}$	ɣ	Velarized	$\text{t}^{\text{ɣ}} \quad \text{d}^{\text{ɣ}}$	d^{l}	Lateral release
-	Retracted	$\underset{\text{-}}{\text{e}}$	ɣ	Pharyngealized	$\text{t}^{\text{ɣ}} \quad \text{d}^{\text{ɣ}}$	$\text{d}^{\text{̠}}$	No audible release
..	Centralized	$\underset{\cdot\cdot}{\text{e}}$	\sim	Velarized or pharyngealized	ɫ		
x	Mid-centralized	$\underset{\text{x}}{\text{e}}$	̥	Raised	$\underset{\text{̥}}{\text{e}} \quad (\underset{\text{̥}}{\text{ɹ}} = \text{voiced alveolar fricative})$		
̣	Syllabic	$\underset{\text{̣}}{\text{n}}$	̣	Lowered	$\underset{\text{̣}}{\text{e}} \quad (\underset{\text{̣}}{\text{β}} = \text{voiced bilabial approximant})$		
̤	Non-syllabic	$\underset{\text{̤}}{\text{e}}$	̤	Advanced Tongue Root	$\underset{\text{̤}}{\text{e}}$		
̥	Rhoticity	$\underset{\text{̥}}{\text{ə}} \quad \underset{\text{̥}}{\text{a}}$	̥	Retracted Tongue Root	$\underset{\text{̥}}{\text{e}}$		

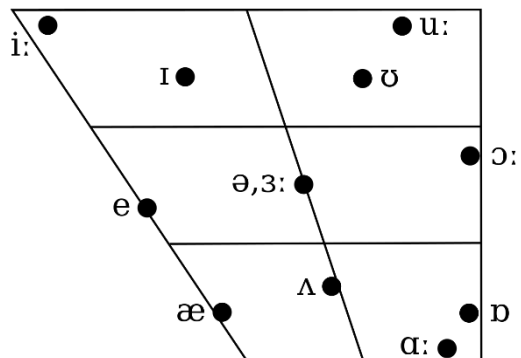
Clicks		Voiced implosives		Ejectives	
⦿	Bilabial	ɓ	Bilabial	ʼ	Examples:
	Dental	ɗ	Dental/alveolar	pʼ	Bilabial
!	(Post)alveolar	ɟ	Palatal	tʼ	Dental/alveolar
≠	Palatoalveolar	ɡ	Velar	kʼ	Velar
	Alveolar lateral	ɠ	Uvular	sʼ	Alveolar fricative

VOWELS

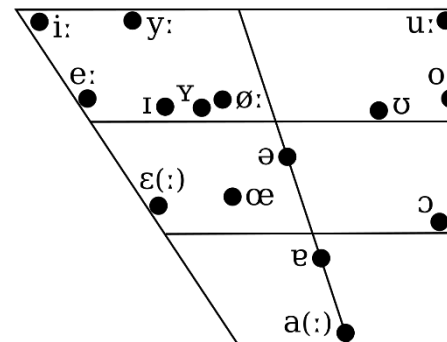

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a rounded vowel.

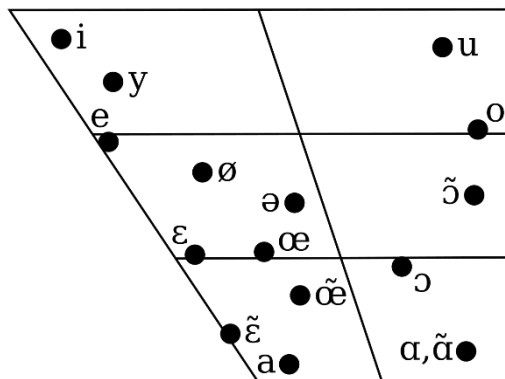
britská angličtina

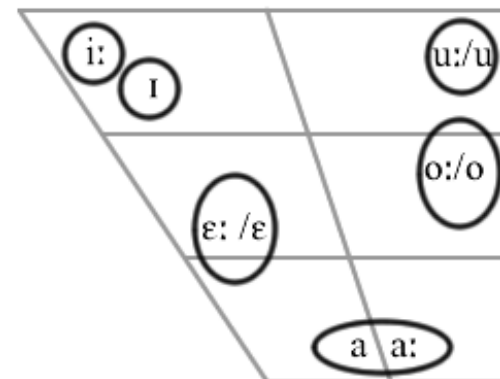
němčina

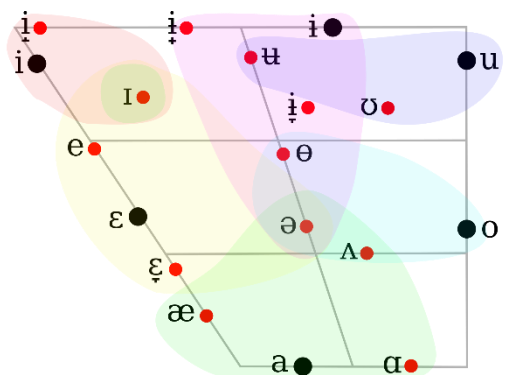
francouzština

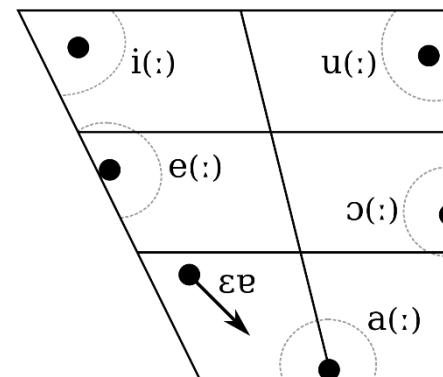
čeština

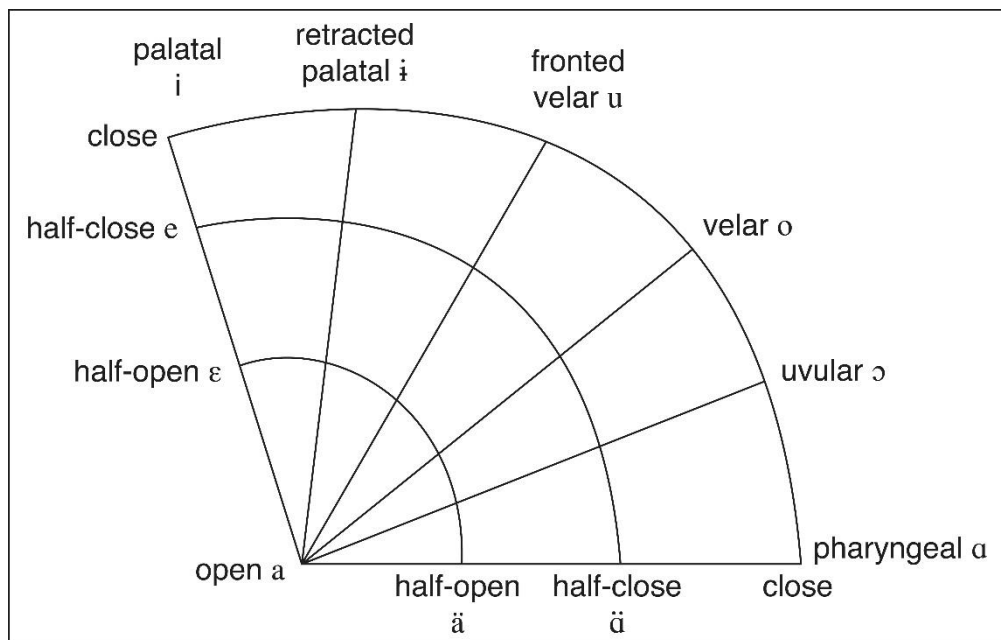
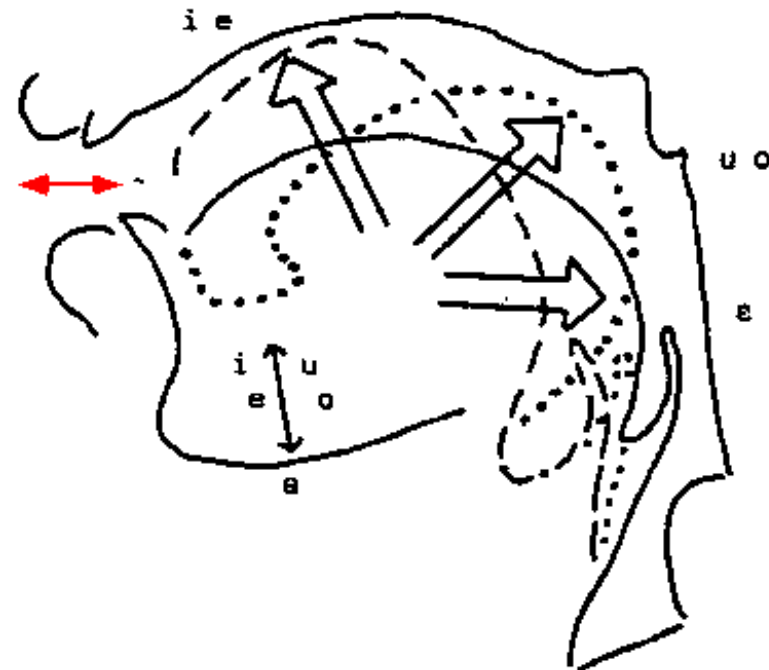
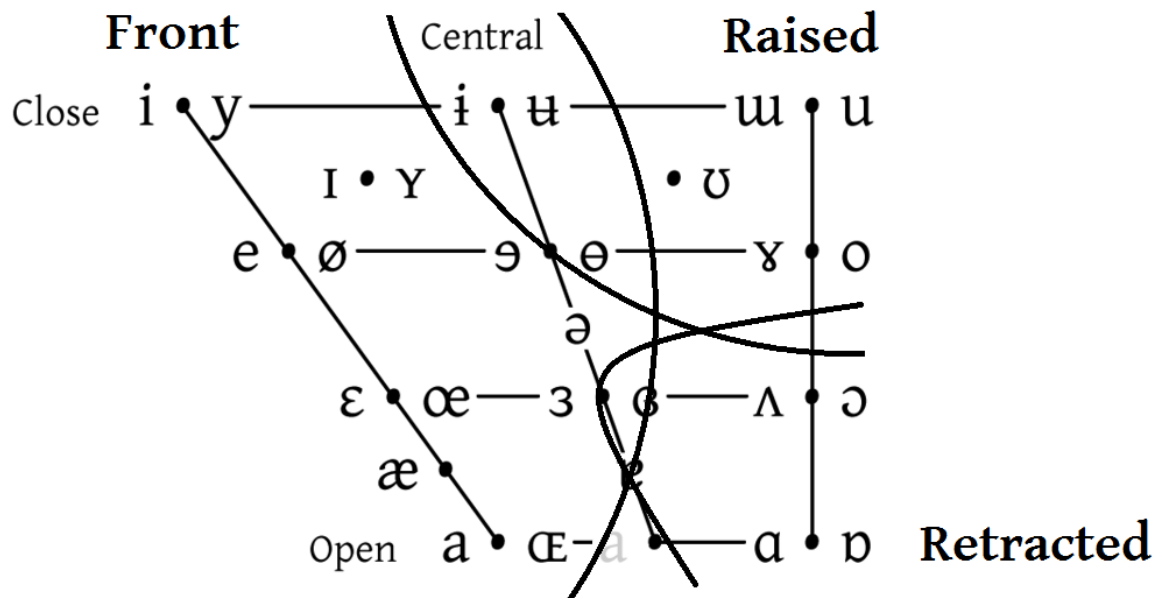

ruština

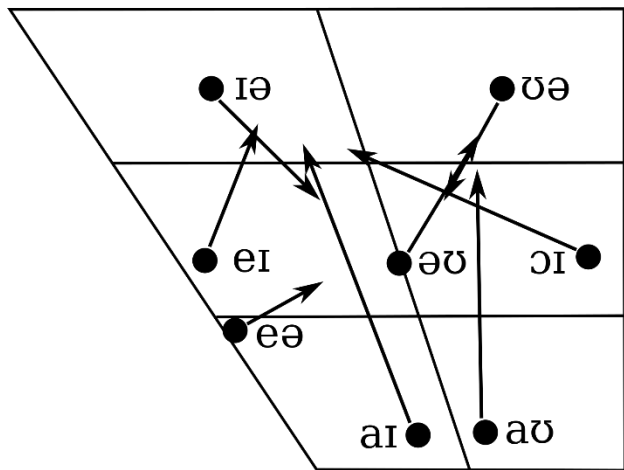

slovenština

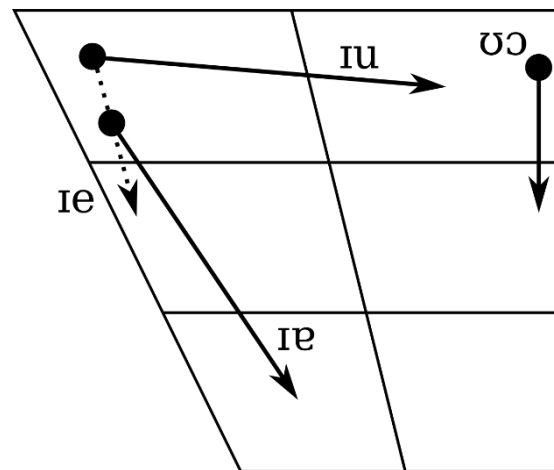

britská angličtina (klesavé)

[ɪə] – [ɪ̞ə] – [ɪ̠ə] – [ɪ̠̞ə]

slovenština (stoupavé)

[ɪe] – [ɪ̞e] – [ɪ̠e] – [ɪ̠̞e] – [je]

některé dlouhé vokály jsou spíše diftongy (transkripce může klamat)

angličtina: *beat* [bi:t] → spíše [bɪjt]

cool [k^hu:l] → spíše [k^huwl]

tradiční
transkripce

I	ʊ	Iə	ʊə	i:	u:
e	ʌ	eə	ɔ:	eɪ	ɔɪ
æ	ɒ	ɜ:	ɑ:	aɪ	aʊ

revidovaná
transkripce

I	θ	I:	θ:	ɪj	ɥw
ɛ	ʌ	ɛ:	o:	ɛj	oj
a	ɔ	ə:	ɑ:	ɑj	aw

<https://www.youtube.com/watch?v=gtnlGH055TA&t=3s>